

FORȚA EDUCATOARE A FILOSOFIEI ROMÂNEȘTI: CENTENARUL NAȘTERII LUI CONSTANTIN NOICA (1909-1987)

Vasile ȚAPOC

Catedra Filosofie și Antropologie

*Sunt fascinat de talentul tău de a însufleți orice,
chiar și filosofia.*

E.Cioran, Scrisori către C. Noica (27.XII.1969)

Constantin Noica s-a născut la 15 iulie 1909 în localitatea Vitănești, jud. Teleorman. A fost elev la liceele „Dimitrie Cantemir” și „Spiru Haret” din București. Debutează ca licean la revista *Vlăstarul* în 1927 cu eseu *O poveste*. Și-a făcut studiile universitare la Facultatea de Litere și Filosofie din București (1928-1931), perioadă în care colaborează cu mai multe ziare și reviste. A fost bibliotecar la Seminarul de Istorie a filosofiei și membru al Asociației „*Criterion*” (1932-1934). Din 1933 activează la revista *Vremea*. În anii 1938-1939 a făcut o specializare în Franța. În 1940 susține doctoratul la București cu teza *Schiță pentru istoria lui cum e cu puțință ceva nou*. În anii 1940-1941 este referent la filosofie în cadrul Institutului Româno-German din Berlin, lucru ce nu-i va fi iertat ulterior de regimul comunist. În 1949-1958 a avut domiciliu forțat la Câmpulung-Muscel, iar în decembrie 1958–august 1964 a fost deținut politic. Pus în libertate, C.Noica a funcționat din 1965 până în 1975 ca cercetător la Centrul de Logică al Academiei. Ultimii ani de viață (1975-1987), după pensionare, i-a petrecut la Păltiniș într-o cămăruță mizeră de 8 m² închiriată într-o stațiune de munte din preajma Sibiului, situată la 1400 m altitudine.

În 1988 i s-a acordat Premiul Herder pentru filosofie, iar în 1990 a fost primit membru post-mortem al Academiei Române.

Lucrări principale: *Mathesis sau bucuriile simple* (1934); *Jurnalul filosofic* (1944); *Pagini despre sufletul românesc* (1944); *Rostirea filosofică românească* (1970); *Creație și frumos în rostirea românească* (1973); *Eminescu sau gânduri despre omul deplin al culturii românești* (1975); *Despărțirea de Goethe* (1976); *Spiritul românesc în cumpătul vremii* (1978); *Sentimentul românesc al ființei* (1978); *Devenirea întru ființă* (1981); *Cuvânt împreună despre rostirea românească* (1987); *Jurnalul de idei* (1991) ș.a. [1, p.6-7].

***

În cele ce urmează, voi încerca, chiar în spiritul lui C.Noica, evocarea nu atât a unui om, cât repunerea în valoare a operei literare și a proiectelor sale educativ-formative, privind destinul culturii românești. Așa și-a elogiat colegii de generație și, probabil, că la fel și-a dorit, la rândul său, să fie elogiat și el, când va sosi momentul. Spre aceste gânduri ne orientează însemnările făcute cu ocazia decesului lui M.Eliade: „Sub semnul culturii celei vii a creat și a visat Eliade. Iar dacă este așa, să încercăm a vedea în el, nu pe cel care s-a stins din viață și pe care trebuie să-l comemorăm, ci pe cel viu prin opera sa și ctitoriile visate. Căci altminteri, s-ar putea ca nu el, ci noi să fim cei stinși din viață” [2, p.73].

Menținerea vieții spirituale e păstrată și reluată în noi prin înțelepciunea acumulată și transmisă nouă prin cărți. „A scrie cărți – susține C.Noica – înseamnă a comunica cu departele tău și a deveni conștiința lui mai bună. Ce sunt cărțile omenirii dacă nu conștiința noastră mai bună? Ce este Eminescu dacă nu conștiința mai bună a românilor? Și ce altceva îmi pot dori dacă nu să devin conștiința mai bună a celor care-mi urmează, a departelui meu în timp?” Poate din cauza aceasta C.Noica va afirma nu fără oarecare mândrie, atât de rar manifestată la el: „Nu am biografie. Am numai cărți” [3, p.27].

C.Noica conștientizează că doar prin cărți de valoare – testamente ale culturii universale și naționale – se poate supraviețui într-un mediu intoxicat de minciuna, ideologia și vulgaritatea proprie orânduirii socialiste, când din toate ramurile de activitate: culturală, politică, socială ș.a. persoanele cu pregătire profesională adecvată și cu vocație, venite din perioada de până la război (adică din perioada burgheză), au fost înlăturate, persecutate și înlocuite cu indivizi lipsiți de personalitate și inapți. Ca rezultat, mediocritatea și platitudinea mentalității partidului comunist-ceaușist a dus, ca și în alte țări socialiste din lume, fără nici o excepție, la

degradarea tuturor sferelor vieții sociale. Iată care era situația, spre exemplu, în învățământul universitar (atât de familială celor care și-au făcut studiile în perioada zisă socialistă), descrisă de eminentul discipol al lui C.Noica Gabriel Liiceanu într-o Conferință ținută la cea de-a doua sesiune a Colegiului european de cooperare culturală din 4-7 septembrie 1990 de la Luxemburg: „Am absolvit Facultatea de Filosofie (bineînțeles, marxistă) la Universitatea din București în 1965. Bibliografia cursurilor și seminariilor era alcătuită în principal din fragmente din operele lui Marx, Engels și Lenin, urcând uneori către sursele acestora, materialişti francezi, Feuerbach, uneori chiar Hegel. Lucrările fundamentale ale filosofiei erau depozitate la un „fond special”, la care studenții nu aveau acces decât cu un aviz special. În cei cinci ani cât dura facultatea, studenții nu aveau sub ochi nici măcar o singură dată un text din Platon. Un student surprins la cămin citind Kant a fost exmatriculat din facultate. Literatura filosofică secundară se rezuma la traduceri existente din filosofii sovietici, mai cu seamă din revista *Voprosi filosofii*. Referirile la „filosofia burgheză”, în care intrau de-a valma cam toți filosofii de la Platon la Schelling și toată filosofia occidentală contemporană, nu se puteau face decât în mod critic și, bineînțeles, numai din surse indirecte. Vă imaginați care putea fi orizontul cultural și mental al absolventului unei asemenea facultăți. Mânuiitor perfect al limbii de lemn, el era pregătit să devină un „propagandist”, un funcționar de partid [3, p.7-8]. Anume din aceste motive era strict limitată profesarea filosofiei doar la cei ce dețineau carnet de membru al partidului comunistilor, cerință respectată cu sfințenie atât în fosta URSS, cât și în țările ce făceau parte din „lagărul socialist”.

În asemenea condiții, cărțile de valoare autentică nu numai că lipseau din biblioteci, dar, practic, era imposibil să le editezi, atunci când s-a reușit să fie elaborată o astfel de carte. Exemplul îl avem chiar în cazul lui C.Noica. În perioada domiciliului forțat, C.Noica depune o muncă intelectuală intensă. El elaborează, în baza comentării *Fenomenologiei spiritului* a lui Hegel, două variante: *Fenomenologia spiritului de G.W.F. Hegel, istorisită de Constantin Noica* pe care o publică la Paris în revista *Semne* în 1962 la Centre Roumain de Recherche și pentru care e condamnat la 25 de ani închisoare, din care face doar 6, fiind amnistiat de „încălzirea” hrușciovistă. Ce-a de a doua variantă, variantă prelucrată a primei lucrări – *Povestiri despre om după o carte a lui Hegel* – a apărut în 1980 la București la editura Carte Românească. Iată cum comentează acest eveniment și reacția lui C.Noica G.Liiceanu: „Nu-i venea să creadă că va avea un tiraj de 30 000 de exemplare. De necrezut, când te gândești că pentru cartea asta, acum 20 de ani, sunt oameni care au fost bătuți și au făcut închisoare” [3, p.147] și printre acești oameni autorul se vedea și pe sine.

În perioada terorii comuniste, care nu încetase odată cu amnistierea, C.Noica continuă să muncească intens. Această muncă e ordonată de programul vieții sale și de angajamentele ce și le asumase în tinerețe și care nu putea să le refuze nici în cele mai nepotrivite situații. Într-o scrisoare către Ion Chinezu, redactor-șef al revistei *Gând Românesc*, din 25 decembrie 1936 (adică scrisă chiar în ziua de Crăciun), filosoful nostru scria: „Nimic nu mă umilește mai mult decât nerespectarea unui angajament” [5, p.165]. Un astfel de angajament el își asumă în lucrarea din tinerețe *Mathesis sau bucuriile simple*, apărută la București la Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II” în 1934. Angajamentul privea prin *Mathesis* formularea atotcuprinzătoare a unei discipline a spiritului însuși, care să trateze despre ordine și măsură și care le-ar precede și fundamenta pe toate celelalte discipline. Pentru autor, elementele unei *mathesis universalis* „zac în noi înșine”, în spiritul universal omenesc [6, p.461-462]. Prin *mathesis*, susține C.Noica, omul iese din junglă, „pune ordine în natură, în societate, în ființa proprie” [7, p.74]. El va recunoaște în anii de creație matură că a fost obsedat toată viața de forme pe care să le împlanteze în existență, iar *mathesis*-ul visat în tinerețe i-a devenit „știința modelului ontologic, universal valabil” [7, p.290], și principiul ordinii universale. Modelul sau sistemul ontologic ce-și are începutul elaborării în *Mathesis sau bucuriile simple* (1934) este întregit de lucrarea în două volume *Devenirea întru ființă* (1981), vol. I: *Încercare asupra filosofiei tradiționale* și vol.II: *Tratat de ontologie*, apărute la Editura Științifică și Enciclopedică din București și completate de toate operele elaborate pe parcursul vieții de C.Noica. La C.Noica sistemul nu e ceva împietrit, închis. Pentru el „un sistem e o înhidere ce se deshide. Fără el, nu există gândire. Doar gânduri” [7, p.313].

Ontologia lui C.Noica nu pleacă de la „principii” materiale sau spirituale. În fundamentarea acesteia, el pleacă de la situația ontologică originară, care presupune cu necesitate timp, spațiu, conectivitate (identitate, cauzalitate, substanțialitate, sistem, contradicții). Ea se prezintă, în așa fel, ca o fenomenologie a ființei.

Prima temă importantă a ontologiei lui C.Noica este ființa în lucruri. Și aceasta este înțeleasă ca o *medicina entis*. Referindu-se la această sintagmă, filosoful român menționează: „Mi-a venit în minte (... pe linia modulațiilor ființei) să spun: există și rebut, neîmplinire, eșec de ființă. Nu tot ce e real, are raționalitate. Nu tot ce este are sens, chiar dacă nu e străin de sens. Nu tot ce există este – și atunci am concepe o *medicina entis*. În

numele ei, trebuie să vezi ce este în carență și ce poate duce la o împlinire, sau ce anume înseamnă împlinire ontologică. Zone întregi de neființă secundă sau de semiființă sunt pe lume. Filosofia spune lumii ce e bolnav și ce e sănătos în ea” [7, p.270]. *Medicina entis* denumește, explică situațiile ființei, iar la om mai explică și maladiile spiritului acestuia. Apelând la ontologia românească, C.Noica redă ființei și alte situații: ființă neîmplinită cu: „n-a fost să fie”, dar a încercat să fie; ființă suspendată, eventuală, cu „era să fie”; ființă blocată, cuprinzând întreaga existență anorganică, organică, social organizată și spirituală omenescă, reală și posibilă [6, p.518-522].

***

Alături de operă elogiem, în egală măsură, proiectul educativ-formativ al lui C.Noica, model ce în plan ontologic includea un *Mathesis universalis* ale cărui elemente, după cum s-a menționat, zac în noi și prin care punem ordine în lume, ordine în care prin cultură eul singular își încorporează acel „noi, ceva mai adânc decât noi înșine” [7, p.279].

În viziunea lui C.Noica, cultura este al cincilea element al cosmosului uman, alături de cele patru „stihii” ale lumii materiale: pământul, apa, aerul și focul. Însă pentru el cultura nu mai este doar una de opere încheiate, ci și un mediu special, fără de care nu s-ar produce devenirea sinelui, identității, originalității omului: „Așa cum trăiesc viețuitoarele în apă sau aer, omul trăiește în cultură” [8, p.118]. Fiind în devenire, copilul este supus pericolului abaterii de la sine și degradării în patologie, care nu este decât o formă a „morții în viață”: să fii fără a fi un cineva inconfundabil, ci doar să fii și atât, adică să exiști în dezordine. Școala are menirea de a descoperi și dezvolta vocația copilului, sau măcar să-i creeze condițiile ca aceasta (vocația) să se manifeste inevitabil. Lucrul acesta, consideră C.Noica, poate fi realizat prin filosofie și filosofare, care prin *medicina entis* (tratarea spiritului) este capabilă să contribuie la înlăturarea stărilor spiritului și realizării posibilității sădite în om.

În același timp, filosoful român e conștient de faptul că școala tradițională este departe de a contribui la formarea deplină a omului, la realizarea potențialului său primit de la natură odată cu nașterea sa. Cele însușite de la R.Descartes (și nu e secret pentru nimeni că C.Noica i-a cunoscut până în detalii opera și viața marelui filosof clasic francez), precum și din propria experiență, i-a lăsat un gust amar felul cum se făcea școală în România, ca de altfel și în întreaga Europă. În cel mai bun caz, această școală oferea cunoștințe, dar acestea rar contribuiau la formarea spiritului și caracterului individului. Ca dovadă C.Noica scrie: „Eminescu a trecut *pe lângă* învățământ și a dovedit cu vrednicia proprie din anii săi tineri, că știe să se ridice singur deasupra oricărui învățământ. Mircea Eliade a trecut prin învățământul de toate treptele, dar a obținut, cu vrednicia sa, și altceva decât îi putea da învățământul. Te întrebi, citindu-i lucrările acestea științifice și literare de primă tinerețe, cum de și-au îngăduit unii profesori să-l lase din când în când corigent. Rămânem *noi* corigenți, atunci când nu identificăm și nu îmbogățim tineri ca aceștia” [9, p.186].

Acestea și propria experiență l-au făcut pe C.Noica să viseze la o altă școală, deși el nu nega importanța cunoștințelor căpătate în școală. Cunoștințele mult, chiar foarte mult înseamnă pentru viață, dar școala, prin aceste cunoștințe nu poate face față situațiilor multiplanice și în schimbare ale vieții. Școala imaginată de C.Noica este una paideică, educativă. Ea are ca temei, ca punct cardinal acțiunea de libertate, de însușire și perfectare a fiecărui elev/student cu ajutorul culturii însușite în mod activ, adică înțelese și transformate într-un mod propriu de a fi și de a-ți forma caracterul. Pentru C.Noica libertatea este „cea care dezleagă necesitatea cuiva” [7, p.227]. Și această libertate trebuie s-o declanșeze în elev profesorul. El demonstrează că „... în definitiv, nici o materie de învățământ nu are virtuți excepționale în ea. Matematica nu face oamenii mai destoinici, chimia nu-i face mai deștepti, filosofia nu-i face mai buni. Dar profesorul, da.

Căci profesorul este știința vie, este învățământul însuși. E un lucru elementar acesta, că o programă analitică, oricât de desăvârșită, nu dă roade decât prin cei care-i realizează rosturile” [10, p.277-278]. Meritul profesorului mai constă în a-l ajuta pe elev în cunoașterea de sine, în formarea sentimentului de dragoste de sine, în implicarea sinelui în însușirea interesată (motivată) a cunoștințelor și experiențelor altora, mai precis a celor ce s-au manifestat prin lansarea de valori. Dragostea și grija de sine nu se reduce la C.Noica la sentimente egoiste, ci la cele ale valorii proprii și acceptării responsabilității în fața comunității. El scrie: „Fie-ți milă de *alții*: trăiește frumos, învață mult, creează bine – trebuie să spui fiecărui om tânăr. Alții au nevoie de împlinirea ta la fel de mult ca și tine” [11, p.11]. Cei care-și asumă grija de sine prin realizări personale fac, cel puțin, două lucruri importante: îi scutesc pe alții să le poarte de grijă (familia, statul) și,

realizându-și vocația, provoacă interesul celorlalți pentru cele obținute. „Interesați, valabili, rodnici sunt tocmai oamenii care se slujesc pe ei – continuă filosoful român. – Nu egoiștii. Cine se poate gândi la ei? Dar cei care nu-și pierd timpul cu unul sau altul, ci cu «sinele» acela care-i face oameni adevărați” [11, p.16].

Implicarea profesorului în formarea viitorului personalității, ce va activa în domeniul unei profesii, e decisivă pentru soarta acesteia: el fie că luminează, fie că întunecă sau pune în umbră viitorul acesteia. Profesorii din primul grup sunt mai rari, cei din urmă trec pe seama incompetenței și lipsei de capacități, interes și muncă a elevului, ceea ce este mai greu de precizat în stabilirea vinei ce-o poartă părțile. Lucrul acesta ni-l demonstrează și „cazul Noica”.

C.Noica, deși a fost un școlar eminent, nu-și aduce aminte cu plăcere decât de profesorul Dan Barbilian, matematicianul care l-a îndrumat spre greacă, dacă vrea să facă filosofie, și de profesorul de sport Traian Paraschivescu, poreclit „Litră”. De ultimul C.Noica chiar și după 50 de ani își amintește cu recunoștință. Iată ce scrie cu această ocazie C.Noica: „La un meci (de fotbal – *V.T.*) cu echipa «Valvârtej»...antrenorul «Litră» mă pusese să joc ca extremă stângă. El stătea pe tușă și ne urmărea cum jucăm. La un moment dat am primit o pasă cam lungă și înaltă. Mi-am făcut socoteala că nu pot ajunge mingea și am rămas pe loc. «Litră» mi-a strigat de pe tușă: «Fugi după minge, măgarule! N-ai să faci nimic în viață!»”.

M-am lăsat de fotbal, am mai jucat puțin tenis, pe urmă m-am apucat serios de carte” [12, p.226-227]. Puțină plăcere de la o așa adresare apreciativă a profesorului, fie el și de sport. Însă, se pare, nu „jignirea” l-au făcut să nu uite timp de jumătate de secol cuvintele dure ale lui „Litră”, ci acel avertisment: „N-ai să faci nimic în viață!”. Așa că prevenirea profesorului nu numai că nu a fost uitată, dar, în același timp, l-a făcut pe viitorul filosof să mediteze și să găsească modalitățile să înlăture acest pericol. Spre aceste gânduri ne orientează mărturisirea lui C.Noica: „... într-o zi, târziu, mi-am amintit de vorba lui «Litra» și mi-am zis: or fi fost bune lecțiile filosofilor, dar tot mai bună a fost lecția lui «Litră». Căci știți ce m-a învățat el atunci? M-a învățat că în viață trebuie să alergi și după mingile pe care nu ești sigur că le prinzi. Altminteri nu faci mai nimic în viață, sau fac alții din tine ce vor ei” [12, p.227]. Viața e dură și te pune, deseori, la încercări la limita posibilităților și dacă reușești să le depășești – pe care nu se încumetă să le atace ceilalți – atunci, cu certitudine, se poate alege ceva din tine, e convins C.Noica.

Școala imaginată de C.Noica, apreciind importanța cunoștințelor, va pune accentul pe formarea atitudinii față de lucrurile importante: existența proprie, a neamului, a divinității și salvării prin cultură. Această atitudine la ele se perpetuează prin acțiune și caracter. O școală care nu mizează pe aceste valori va fi permanent în deficit de formare a atitudinii active în viață. Indiferența și învinuirea pe ceilalți în eșecul propriu sunt atributele școlii tradiționale, sovietice.

***

Actualitatea ideilor lui C.Noica e scoasă în evidență de reforma învățământului de astăzi din Europa, iar pentru noi, și de tranziția de la mentalitatea promovată de sistemul totalitar la mentalitatea europeană, bazată pe idealurile libertății, moralității și democrației, promovate de capitalism. Mentalitatea „burgheză” a lui C.Noica, formată în perioada interbelică, altfel spus capitalistă, nu a putut fi anihilată de ideologia comunistă din simplul motiv că aceasta, adică prima, e în armonie cu firea omului. E firească în capitalism prezența inegală a bunăstării și nu e firească „împărțirea” egală a sărăciei în socialism. E oroare să dorești egalitate cu prețul sărăciei, contrar unei bunăstări cu prețul inegalității. Oamenii, era convins C.Noica, e normal să fie egali în două situații: în fața legilor juridice și judecății lui Dumnezeu. În rest – după capacități, caractere, competențe ș.a., scopul educației și autoeducației nu e de a deveni egali, ci – mai buni, mai performanți. Anume capitalismul, și nu socialismul, a inventat sistemul care oferă stimulente pentru străduința, spiritul întreprinzător, abnegație, inițiativă și bună gospodărire. E anormal pentru capitalism și firea omului ca răsplata să fie egală pentru cei care se străduiesc și cei care trag chiulul, pentru cei care izbândesc și cei care eșuează. În acest sistem, e firească și compasiunea, și ajutorarea celor care, din cauza vârstei, bolii sau nenorocirii, nu pot ține pasul cu mersul societății – adică individualismul burghez nu contravine altruismului.

Crearea condițiilor pregătirii individuale concrete, promovate și susținute de C.Noica într-o Conferință radiofonică din 23 iulie, reluată pe data de 28 august 1939, era intitulată *Foloasele sufletești ale vacanței*. El susține aici: „Școala ... ori meseria, nu ne formează pe de-a'ntregul, căci suntem pentru toți; restul, adică ceea ce este al nostru și numai pentru noi, trebuie să vină cândva, când suntem liberi să facem ce vroim și mai ale liberi să vroim ceva: așadar în vacanță, prilej, negreșit, de odihnă, dar prilej la fel de bun pentru reînsuflețire. Cine nu făptuiește ceea ce trebuie în cursul anului este vinovat în primul rând față de ceilalți;

dar cel care nu-și umple cum trebuie o vacanță este vinovat față de sine. Și e o întrebare de pus: care dintre examene e mai greu, cel din cursul anului, în fața unei comisii, sau cel din cursul vacanței, în fața unei conștiințe?” [13, p.161].

La temelia individualismului lui C.Noica stă individul înțeles în sens de ființă umană concretă, care își dă determinării proprii dincolo de cele comune ale speciei și ale comunității și își formează o altă ordine a vieții, care e determinată nu doar de necesitățile trupului, ci și de perspectiva mai înaltă a sufletului în nevoi valorice spirituale. Dând importanță doar necesităților trupesti, punem în pericol existența vieții sufletului nostru. Asupra acestui lucru atenționează filosoful și teologul danez din secolul al XII-lea Sören Aabye Kierkegaard: „În lumea trupului regula este că poți muri de mâna altuia, pe când cea a spiritului nu piere decât prin tine însuși și nimeni în afară de tine nu te poate anula” [14, p.3]. Astfel, neavând grija de sine, de viața noastră spirituală, degradează esența noastră personală și națională.

Din perspectiva abordării lui C.Noica, fiindu-ne scumpă sinea noastră de neam, trebuie să dăm dovadă de maximă seriozitate nu numai la ceea ce se petrece cu noi astăzi, ci și la ziua de mâine. Asumarea acestei griji ar însemna îndeplinirea de către noi a anumitelor îndatoriri, ce, în caz contrar, ar trece inevitabil drept povară suplimentară pe umerii tinerei generații – copiilor și nepoților noștri. Existența din contul viitoarelor generații este inumană, amorală și denotă lipsa griji de sine autentice. Acestea ne sugerează opera și modelul de viață a celui care ar fi împlinit vara trecută 100 de ani de la naștere – Constantin Noica. Cât privește locul și importanța lui C.Noica pentru cultura noastră spirituală, le voi schița printr-o afirmație a lui G.Liiceanu: „Deși a avut la îndemână mijloace infinit mai modeste, influența pe care Noica a avut-o asupra spiritualității românești nu poate fi comparată decât cu cea a lui Maiorescu [...]. După «momentul Maiorescu» și cel interbelic, istoria culturii noastre va înregistra neîndoielnic și un «moment Noica», a cărui pondere și semnificație nu pot fi măsurate deocamdată în toată amploarea lor” [3, p.20].

Bibliografie:

1. Munteanu Romul. Constantin Noica // Comentarii literare de Romul Munteanu și Ion Rotaru. - Casa de Edituri și Presă „Viața Românească”, 1993, p.4-21.
2. Un text al lui Constantin Noica despre Mircea Eliade // Surdu Alexandru. Vocații filosofice românești. - București: Ed. Academiei Române, 1995, p.71-73.
3. Liiceanu Gabriel. Jurnalul de la Păltiniș. Un model paideic în cultura umanistă. Ed.III-a cu un Adaos din 1996. - București: Humanitas, 1996. - 303 p.
4. Liiceanu Gabriel. În loc de prefață. Ce înseamnă a fi european în Estul postbelic? // Gabriel Liiceanu. Jurnalul de la Păltiniș ... p.5-16.
5. Noica Constantin. Scrisori către Ion Chineză // Manuscriptum. - București. - 1996. - Nr.34. - 1997. - Nr.1. - P.164-168.
6. Diaconu Florica și Diaconu Marin. Dicționar de termeni filosofici ai lui Constantin Noica. Introducere prin concepte. - București: Ed. Univers Enciclopedic, 2004. - 724 p.
7. Noica Constantin. Jurnal de Idei / Text stabilit de: Thomas Kleininger, Gabriel Liiceanu, Andrei Pleșu, Sorin Vieru. - București: Ed. Humanitas, 1991. - 493 p.
8. Noica Constantin. Introducere la miracolul Eminescu / Ediție îngrijită de Marin Diaconu și Gabriel Liiceanu. - București: Ed. Humanitas, 1992. - 383 p.
9. Noica Constantin. Trei introduceri la studiul lui Mircea Eliade // Noica Constantin. Simple introduceri la bunătatea timpului nostru / Ediție îngrijită de Marin Diaconu și Gabriel Liiceanu. - București: Ed. Humanitas, 1992, p.186-207.
10. Noica Constantin. Nu cartea, ci omul // Noica Constantin. Între suflet și spirit. Publicistică II. 1930-iunie 1934 / Ediție îngrijită de Marin Diaconu. - București: Ed. Humanitas, 1996, p.277-278.
11. Noica Constantin. Carte de înțelepciune. - București: Ed. Humanitas, 1993. - 143 p.
12. Noica Constantin. Introducere la studiul limbii engleze // Noica Constantin. Simple introduceri la bunătatea timpului nostru... p.225-231.
13. Noica Constantin. Foloasele sufletești ale vacanței // Noica Constantin. Echilibrul spiritual: Studii și eseuri 1929-1947 / Ediție îngrijită de Marin Diaconu. - București: Ed. Humanitas, 1998, p.160-164.
14. Țapoc Vasile. Grija de sine sau încă o dată și cu noi argumente despre necesitatea editării „Fililor de filosofie”// File de filozofie. - Chișinău. - 1996. - Nr.2-3. - P.3-7.

Prezentat la 22.12.2009